OTTO ADOLF DANIEL MEURMAN (1817-1850) OCH HANS ÄTTLINGAR

anförande av Åke Liedberg vid möte i Åbo den 28 september 1996 med Agathon Meurmans släktförening

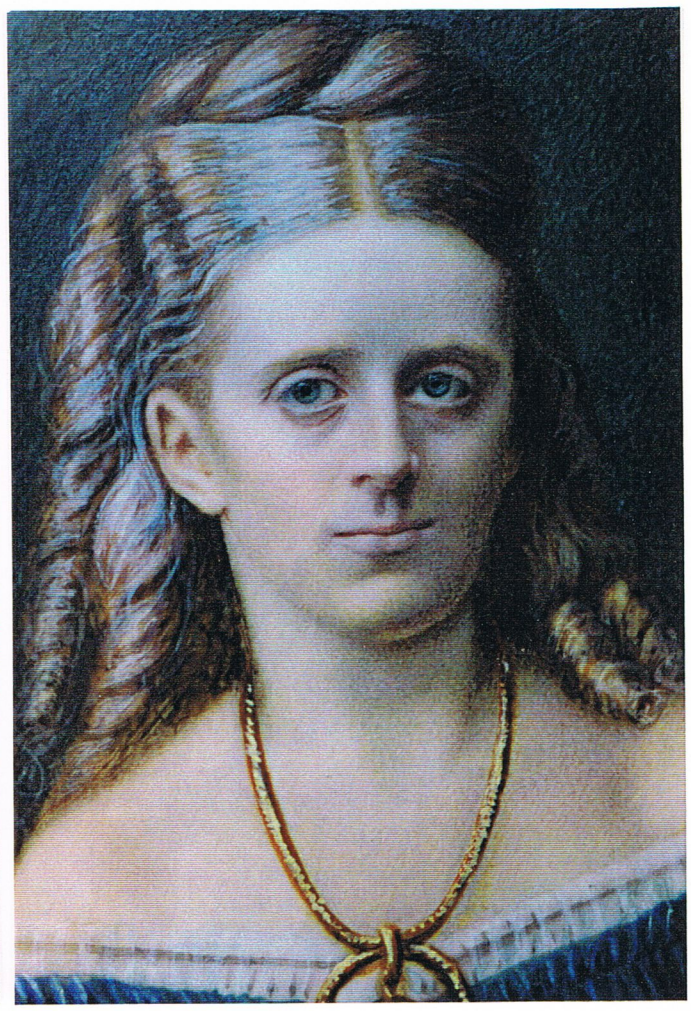

Ovan t.v.: Mathilda och Bertha Meurman, oljemålning av R. W. Ekman 1853 efter branden på Lill-Heikkilä (bilden något beskuren), *ovan t.h.*: Ottilia Silfverstolpe f. Meurman, miniatyr av Elise Arnberg 1877 (ca 3 ggr förstoring, bilden beskuren) samt *nedan* Ottilia Silfverstolpe f. Meurman (fotografi, årtal okänt) och hennes make Carl Gudmund Uno Silfverstolpe (1840-1899), etsning av A. Tallberg 1895.

Till vänster: Otto Adolf Daniel Meurman (1817-1850), oljemålning och detalj, *ovan t.h.:* Johanna Eleonora Lovisa Mathilda Meurman f. von Troil (1828-1853), oljemålning (bilden något beskuren) samt *nedan t.h.:* Ottilia Matilda Meurman (1850-1920), oljemålning, bilden starkt beskuren. Konstnär okänd.

Kära Vänner!

Kaptenen Carl Otto Meurman på Liuksiala gård och hans hustru Amalia Lovisa f. Arwidsson fick nio barn, sju döttrar och två söner. Två av flickorna dog i späd ålder - bl.a. den sist födda, varigenom sonen Agathon blev det yngsta barnet som nådde vuxen ålder. Han blev också den som överlevde alla sina syskon och den ende som levde in på 1900-talet.

När Agathon Meurman föddes år 1826 var hans ende bror, Otto Adolf Daniel, nio år gammal. Agathon Meurman blev 83 år - hans bror bara 33. Agathon kom att med nästan 60 år överleva sin äldre bror.

Otto, Agathons bror, är min mormors morfar. Hans ättlingar och däribland jag har alltså i kaptensparet på Liuksiala det gemensamma blodsarvet med er här, som är ättlingar till Agathon.

Mormors morfar låter inte så avlägset. Han dog emellertid för nu 146 år sedan och hade varit död i 80 år när jag föddes. Ändå levde hans minne kvar i min ungdom genom en muntlig tradition som förmedlades av framför allt min mormor. De starkaste minnena från min mormors berättelser om våra finländska rötter är dock förenade med branden på Lill-Heikkilä, då Ottos unga änka och det ena av hennes två barn brändes inne. Otto hade då redan varit död i flera år.

Nu har jag dock gått händelserna i förväg och jag skall försöka att - åtminstone till en början - hålla mig till en kronologisk ordning.

Otto Adolf Daniel föddes 1817, ett par år innan familjen flyttade till Liuksiala. Han föddes - såvitt jag har förstått - i Padasjoki, där pappan då ägde flera gårdar. Som 4-årig kom han till Liuksiala. Om hans uppväxttid där vet jag egentligen bara att han påverkades av pappan att gå den militära banan, att han och Agathon kände varm vänskap för varandra, att han redan som barn var oerhört språkbegåvad och att hans hälsa tidvis inte var den bästa.

Otto påbörjade en militär bana och kom därigenom kom till en greve Armfeldt i Sankt Petersburg. Här förlovade han sig med en dotter i familjen men förlovningen bröts. Med stor harm berättas det i vår muntliga släkttradition att Otto av familjen Armfeldt i samband med den brutna förlovningen betecknades som tråkig och socialt frånvänd. Det antyds emellertid också att han i de Armfeldtska kretsarna inte betraktades som tillräckligt förnäm. Han var ju inte adelsman.

Otto övergav snart officersyrket och kom till Helsingfors, där han vistades någon tid. Hans vacklande hälsa gjorde att han under senare delen av 1840-talet for till en hälsobrunn i Åbo. Där kom han i kontakt med flera adliga familjer bl.a. familjen Samuel Werner von Troil. Här dög han minsann fast ofrälse - säger släkttraditionen förnöjt - och här kom han också i kontakt med sin blivande fru med de många namnen Johanna Eleonora Lovisa Mathilda von Troil. Hon var född 1828 i Åbo och var alltså 11 år yngre än sin blivande make. Nu skall jag emellertid lämna denna spirande kärlek för att återkomma till resultatet av den senare.

Efter militärtiden, eller möjligen under den, blev Otto protokollsekreterare i den ryske tsarens, Nikolaj I, tjänst. Under sin vistelse i Helsingfors gav han år 1846 ut en svensk-rysk ordbok med, som det hette, "kejserligt anslag och privilegium". Senare utgav han också en finsk ordbok. Hans tjänst i den ryske tsarens förvaltning hade senare stor betydelse, vilket jag återkommer till.

Nu tillbaka till kärleken. Otto och Mathilda von Troil gifte sig i Åbo den 30 augusti 1848. De levde i ett lyckligt äktenskap så länge det blev dem förunnat. De fick en dotter den 18 juni 1849 som döptes till Bertha Maria och en den 4 oktober 1850 som döptes till Ottilia Matilda. Den sistfödda, Ottilia, fick emellertid inte uppleva sin pappa Otto. Han dog en knapp månad innan hon föddes.

Därmed kommer jag in på en familjetragik som kan mätas med vilket klassiskt, tragiskt drama som helst.

Som ni säkert vet hade Ottos morbror, Adolf Ivar Arwidsson, mer eller mindre fördrivits från Finland för sin verksamhet för finskhetens bevarande. Han kom till Sverige, där han snart blev kunglig bibliotekarie och en synnerligen aktad man. Mot slutet av sommaren 1850 åkte Otto över till Sverige, okänt i vilket ärende, och bodde då hos sin morbror bibliotekarien, som jag tror var bosatt i Drottningholm även om detta måste kontrolleras.

Under besöket hos morbrodern blev Otto akut och allvarligt sjuk och avled den 5 september, hos morbrodern, i galopperande lungsot. Detta visste hans hustru som var gravid i sista månaden ingenting om förrän 10 dagar senare. Kommunikationerna var ju på den tiden inte som i dag. Meddelandet om Ottos död gick med vedskuta från Sverige till Finland och nådde inte hustrun Mathilda förrän den 15 september. Detta var fem år före det första frimärket gavs ut i Sverige, sex år före den första posttransporten med tåg och 70 år före det att post för första gången gick med flyg till utlandet från Sverige. Det var också flera år innan den elektriska telegrafen på allvar började införas i Sverige och 26 år innan Alexander Graham Bell sökte patent på telefonprincipen.

Ottos död måste ha varit ett mycket hårt slag för den då 22-åriga Mathilda med en 1-årig dotter och bärande ytterligare ett barn. Mathilda bosatte sig efter Ottos död hos sina föräldrar på Lill-Heikkilä gård - hos Samuel Werner von Troil och hans hustru Johanna Maria f. von Kothen. I hemmet fanns åtminstone också en yngre syster till Mathilda. Familjen umgicks uppenbarligen i de på den tiden förnämsta kulturkretsarna i Finland ty Zacharias Topelius och Robert Wilhelm Ekman hörde till den närmare vänkretsen.

Den 2 mars 1853 var det födelsedagskalas på Lill-Heikkilä. Mathildas mor fyllde 46 år. Gratulanterna var förmodligen många och ibland dem Robert Wilhelm Ekman som just de åren, 1850 - 1854, målade de i den finländska målarkonstens historia så välkända freskerna i de medeltida altarnischerna i Åbo domkyrka. Arbetet ingick i restaureringen av kyrkan som blev hårt drabbad av eld vid Åbo brand 1827.

Under natten efter födelsedagskalaset kom elden lös på Lill-Heikkilä - alltså, natten till den 3 mars 1853. Det var sträng vinter och djup snö. Det var också långt, 800 meter, till närmaste gård där folk bodde. Några lyckades ta sig in till Åbo men man kom inte fram med hjälp därifrån och vatten fanns f.ö. inte att tillgå på platsen för brandsläckning.

Mathilda bodde på nedre botten med sina två barn Bertha och Ottilia. Hennes föräldrar bodde på övervåningen liksom hennes syster. Någonstans i huset bodde väl också tjänstefolk och i vart fall en barnjungfru. Min mormor berättade med stor inlevelse för mig när jag var liten hur Mathilda läst Topelius saga om "Björken och stjärnan" för dottern Bertha vid läggdags och hur sedan alla hade gått till sängs när de väcktes av branden. Barnjungfrun tog den då 2½-åriga Ottilia i famnen och tog sig ut genom ett fönster med henne. Mathilda ställde den 4-åriga Bertha på ett bord vid ett fönster i avsikt att barnjungfrun skulle ta ut henne också medan hon själv varnade sina föräldrar på andra våningen. Bertha blev tillsagd att stanna kvar på bordet. Mathilda gav sig iväg uppför trappan till våningen ovanför men

överväldigades där av rök och eld. Bertha blev rädd och sprang ropande efter sin mamma.

De återfanns båda efter branden i trappan, vanställda av elden. Föräldrarna på andra våningen och den tonåriga dottern hade tagit sig ut på ett verandatak och sedan hoppat ner på marken. I fallet bröt fadern ett ben men i övrigt var de oskadda. Huset blev helt förstört av branden och kunde inte återuppbyggas.

Det spred sig ett oerhört medlidande med familjen efter branden. Zacharias Topelius skrev en dikt "Det rätta hemmet", varmed han avsåg "hos Gud i himmeln". Dikten andas sådan stark medkänsla att man förstår att Topelius var djupt gripen av händelsen.

Robert Wilhelm Ekman målade efter branden två tavlor med samma motiv - Mathilda med en änglabevingad Bertha i famnen omvärvd av rök men med en blå himmel centralt i fonden. Den ena av dessa tavlor har jag lyckan och glädjen att äga, den andra finns någonstans hos von Troils här i Finland.

Även det officiella Finland greps av branden. Låt mig innan jag lämnar branden på Lill-Heikkilä läsa några rader ur Åbo Underrättelser den 11 mars 1853. Här skildras branden och där jag nu börjar läsa har Mathilda just avslutat "Björken och stjärnan" med dottern Bertha och båda är på väg till sängs.

> Och bägge gingo till vila på nedre botten, och med dem ännu tvenne: en spädare dotter med dess sköterska; i övre våningen slumrade de gamle med en yngre dotter. Soven, soven i frid; omkring er, inunder er lurar dödens ängel, därovan vakar ängeln i skyn. Ett ögonblicks oro däruppe; uret repeterar: klockan är tre på morgonen; "vad underbar susning omkring oss?" - "det är vindens hemska lek i vinternatten, i trädens nakna kronor." Och åter vinkar sömnen till vila, ack så kort! . . . . Pang! . . . . "Store Gud! Eld!" - Guds finger! Ett kruthorn på väggen i rummet strax inunder har exploderat och plötsligt varnat och väckt hela huset. För sent! Allt är kringvärvt av lågor och rök. "Rädda, hjälp, skynda! Blott här finnes räddning; skyndom genom fönstret ned på taket invid och sedan vidare." Den unga dottern föregår och efterföljs av föräldrarna, alla tre nästan blottade, nakna. Några ögonblick till och det sviktande golv, på vilket de nyss gingo, störtar tillsammans, en glödande lavin.
>
> Men där nere på andra ändan av byggnaden! Även där de väcks av explosionen, den unga modern för att endast hinna ropa:"Upp, elden är lös!" I ett nu störtar hon in i rummet invid och så i ännu ett, högst sannolikt för att skynda uppför trapporna och väcka på föräldrarna. In bryter eld och rök. Några ögonblicks tystnad och väntan av de kvarlämnade. En skarp häftig hostning såsom av en nära att kvävas, så ännu en och åter en, och allt är tyst; blott elden gnyr. Den späda i vaggan måste räddas först, med henne rusar sköterskan ut, även hon genom närmaste fönster, då varje annan utgång synes spärrad. Hårt sluter den späda små armar om den räddande; ett obetydligt uppehåll, - hon återkommer för sent. "Bertha, Bertha, kom hit." - "Nej, nej . . . . aj, aj!" Och åter slår lågan mera fruktansvärd än nånsin sina gamklor samman, lysten, girig att plundra, förgöra. Den oblidkeliga, grymma! Målet är vunnet, hon har fått sitt lystmäte och med vittuppspärrat gap och stelnad blick ligger hon nu maktlös i sin mättade vrede, mera maktlös än de försvarslösa offren för hennes vilda lusta.

Detta kallar jag journalistik! Tyvärr är det av tidsskäl omöjligt att här läsa hela artikeln.

Nu var Ottilia föräldralös vid 2½ års ålder. Hon omhändertogs av sina morföräldrar som yngsta barn i familjen.

Eftersom hennes far Otto haft "kejserligt privilegium" bekostades hennes uppväxt, åtminstone delvis, av gratifikationer ur Hans Kejserliga Majestäts finska handkassa. I en gratifikationshandling tituleras hon Dotterdotter till Högvälborne Herr Baron, Guvenör samt Riddare av flere ordnar von Troil i S:t Michel - Mademoiselle Meurman. Allt som köptes till henne bokfördes noga. Kassaböckerna finns nu hos den Troilska släktföreningen. De skänktes dit av min mormor som berättade att i dem redovisades t.ex. 2 kopek till skolagning, kostnad för förkläde etc.

När Ottilia var 5 eller 6 år blev hennes morfar Samuel Werner von Troil guvernör i Sankt Michel. Det motsvarar väl ungefär landshövding. Där började Ottilia i skolan. På vintern åkte hon släde efter häst till skolan, sägs det i de berättelser som lever kvar, men när morfadern inte var hemma och kunde bevaka att allt gick rätt till satte kusken flickan i släden och drog den själv. Det var tydligen lättare än att sela hästen.

Efter några år blev morfadern guvenör i Tavastehus(?) län och familjen bosatte sig i det Tavastehus, som senare blev kvinnofängelse och väl nu är museum. Ottilia har berättat att hon fick gå ärenden till köket genom långa gångar och i smala trappor. De bodde där åren 1863 och 1864, när en svår hungersnöd rådde i Finland. Ottilia såg fattiga och utsvultna människor kasta sig över avfallet från köket med potatisskal och andra matrester. Hon har också berättat om "syflickorna" som satt runt ett karusellbord med ett enda ljus mitt på bordet och sydde skjortor med fina utsmyckningar till morfadern.

Ottilias morfar dog 1865. I samband härmed flyttade familjen tillbaka till Åbo. Det berättas att Ottilia under åren där blev mycket firad och att hon var bl.a. "preciosa" vid ett sällskapsspektakel - alltså en amatörteater.

Ottilia träffade sannolikt sin blivande make i Åbo. Han hette Carl Gudmund Uno Silfverstolpe. Hans mor var syster till Ottilias morfar. Hans far var svensk general. Carl och Ottilia gifte sig i Åbo sommaren 1872. De bosatte sig i Stockholm.

Carl Silfverstolpe var då tjänsteman på riksarkivet och kammarherre, sedermera hovmarskalk, på Haga slott hos hertiginnan av Dalarna, prinsessan Teresia, svägerska till Oscar I. Han hade en både akademisk och militär bana bakom sig. Carl Silfverstolpe blev en välkänd och betydande kulturperson i Sverige. Han gjorde sig framför allt känd som historisk författare och urkundsutgivare. Han blev ledamot av Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien och hade också många andra hedervärda uppdrag. Han innehade flera ordnar och andra hederstecken. År 1893 blev han filosofie hedersdoktor och promoverades då tillsammans med sin nära vän, den i vart fall i Sverige mycket uppburne skalden, Carl Snoilsky.

Carl Silfverstolpe tillhörde inte den förmögna adeln. Det berättas hur hans och Ottilias barn vid läxläsningen under mörka vinterkvällar fick sitta på var sin sida om ett bord med ett vaxljus emellan sig. När vaxljuset hade brunnit ner fick det också vara slut med läxläsningen.

Carl dog plötsligt och överraskande år 1899. Ottilia hade då ingenting att leva av. Det vackra hemmet upplöstes och inventarierna gick till auktion hos Bukowskis - bl.a. mycket fint ostindiskt porslin. Troligen fick Ottilia genom sin nära vänskap med prinsessan Teresia viss ekonomisk hjälp från hovet. Ottilia dog i Stockholm år 1920, 21 år efter sin make och 70 år gammal, av en elakartad tumör i övergången mellan matstrupen och magsäcken.

Carl och Ottilia fick fyra barn, varav tre uppnådde vuxen ålder. Den förstfödda var Johanna

Matilda, min mormor, som föddes 1873. Hon tog studentexamen (1892), vilket på den tiden var synnerligen sällsynt att flickor gjorde, blev lärarinna men gav upp sitt yrke när hon gifte sig med maskindirektören Axel Carlquist, min morfar. De fick fyra döttrar - Brita, som gifte sig Otterstedt, Ella, min mor, som gifte sig Liedberg, Inga, som förblev ogift och Gun, som gifte sig Sjöstedt. De gifta döttrarna fick sammanlagt 11 pojkar, varav jag är en, och två flickor, varav en uppnått vuxen ålder. Mormor, som var djupt älskad av alla sina barnbarn, dog i en hjärtinfarkt år 1955, i det närmaste 82 år gammal.

Carl och Ottilias övriga barn efterlämnade ingen avkomma. Sonen David Gudmund Otto föddes 1875 och dog efter ett barnlöst äktenskap år 1928. Sonen Samuel Otto Brynolf föddes 1878 och dog året därpå i arsenikförgiftning, som sades härröra från tapeter med färg innehållande arsenik. Dottern Eva Maria Birgitta föddes 1880. Hon firade sin 80-årsdag i Gunillas och mitt hem; hon dog 1961, som den sista i sin generation. Hon var en originell men skojfrisk och populär morsmoster, som säkert inte hade någon egen prestigevärdering i att brev till henne från oss systerbarnbarn skulle adresseras till Välborna stiftsjungfrun Eva Silfverstolpe.

Inför det här anförandet i Agathon Meurmans släktförening gjorde jag under sommaren en förteckning över alla ättlingarna till Agathons bror Otto. Inräknat honom själv blir det 84 Meurmanättlingar, varav 46 är män och 38 kvinnor. Av de 84 ättlingarna är 71 nu levande - 42 män och 29 kvinnor. Alla ättlingar till Otto har haft och har sin fasta hemvist i Sverige. Förteckningen med några skriftliga kommentarer vill jag liksom mitt anförande lämna över till Agathon Meurmans släktförening. En utskrift av Topelius "Det rätta hemmet" bilägger jag också anförandet liksom en bilaga på tre sidor med bilder på flera av de i anförandet nämnda personerna.

Jag har också tagit med mig några föremål som jag gärna vill visa, bl.a. ett utsökt vackert arbetat guldkors som tillhört Ottilia. På baksidan är namnen Mathilda och Bertha ingraverade liksom datum för branden på Lill-Heikkilä "D. 3 Marti 1853". Korset, som är ca 3 cm långt, går att öppna som en ask. I det låg ursprungligen två vackert gjorda små flätor av hår från Mathilda och Bertha som efter branden tydligen fanns kvar på deras huvuden. En av dessa flätor har dessvärre förkommit. Korset skänktes av min moster Gun Sjöstedt till min dotter Åsa vid hennes konfirmation.

Slutligen. Gunilla och jag uppskattar mycket att vi bjudits in till den här släktträffen. Vi känner en stark tillhörighet till den Meurmanska släkten. Vi träffade för några år sedan flera av er när vi åkt över till Finland för att söka upp våra finländska rötter. Vi har fortfarande då och då kontakter med några. Låt mig till sist, mycket personligt, nämna att vi i flera av er känner igen släktdrag från vår egen släktgren. Vi har fortfarande kvar minnesbilden av Markku som stod på entrétrappan till Liuksiala när vi kom dit på besök. Gunilla och jag utbrast samtidigt "Ja, men där står ju Carl-Fredrik!" Carl-Fredrik är min storebror. Att Marjatta Tyrkkö är mer eller mindre en kopia av min mor både till utseende och sätt är väl känt av alla oss på andra sidan Östersjön som träffat henne.

Tack!

Åke Liedberg

POSTSKRIPTUM 1996-10-14
I anförandet har jag angivit att den av Ekmans två tavlor med Mathilda och Bertha som inte Gunilla och jag nu har finns hos von Troils i Finland. Det hade fallit mig ur minnet att Otto-Iivari Meurman (1890-1994, sonson till Agathon) korrigerat denna uppgift i ett brev till mig den 5 januari 1985. Han skriver i brevet bl.a. följande

> - - - Jag har här 19 ringpärmar och några häften därtill om Meurmanska familjen och där naturligtvis också uppgifter om Ottilia, som räddades från eldsvådan på Vähä-Heikkilä och flyttade till Sverige. Hennes föräldrars Otto Adolfs och Mathildas bilder hänger här i gyllene ramar rakt framför mitt skrivbord. De är kopior i olja efter R.W. Ekmans original. Hovmålar Ekmans porträtt av Mathilda M. med dottern Bertha, som ni har finns nog här men hos vicehäradshövdning Jorma Pelkonen och inte hos von Troils. Däremot har von Troils här Ekmans målning föreställande salen på Vähä-Heikkilä kvällen före branden. Jorma Pelkonen är min farbror Alfreds sonson. Branden var uppskakande och gav anledning till att Z. Topelius skrev sin dikt: "Det rätta hemmet", och domprosten K.R. Malmström som väl förrättade jordfästningen, skrev 2 dikter. Jag bifogar här dessa dikter, vet ej om ni känner dem. - - -

Leena Saxén (sondotterdotter till Agathon) skrev till mig den 7 oktober 1996 följande:" - - - v. Troils har en stor målning av Ekman målad efter branden, antagligen samtidigt med de två porträtten (de med Mathilda med Bertha), en målning som föreställer hela den v. Troilska familjen med Matilda och Bertha i mitten och Matildas syster spelar på spinett".

Av den till Otto-Iivaris brev fogade avskriften av "Det rätta hemmet" framgår att den är tryckt i Topelius diktsamling "Ljungblommor I", som gavs ut på Bonniers förlag i Stockholm 1888. - Malmströms dikter är utgivna i "Dikter" på Weilin & Co Edlunds förlag, Åbo 1879. De två dikterna följer här i avskrift (på sidorna 2 och 3 i detta postskriptum), så att de inte skall bli bortglömda.

Det skrevs alltså flera dikter i samband med branden på Lill-Heikkilä. I det släktmaterial, som jag har, finns också ett tidningsurklipp med en rimmad "helsning" till Mathildas föräldrar, alltså Samuel Werner von Troil och hans hustru Johanna Maria ("Jeanne Marie") f. von Kothen. Det finns inte angivet från vilken tidning urklippet härstammar eller vem som har författat hälsningen - men en god gissning (baserad på typsnitt etc.) är att den stog i Åbo Underrättelser samma dag som referatet om branden var infört i tidningen och att författaren kanske fanns vid tidningsredaktionen. En avskrift följer på sidan 4 nedan.

Elli Toikka f. Meurman (Otto-Iivaris yngsta dotter) har från sin far fått ärva flera intressanta släktminnen - bl.a. två tavlor, en med Otto Adolf Daniel och en med hans hustru Mathilda. Tavlorna är kopior av R. W. Ekmans (jfr ovan). Tavlan med Otto har exakt samma motiv som den tavla jag en gång fotograferade hos moster Brita och som finns hos Ella f. Otterstedt (och finns med i bildbilagan till anförandet); tavlan med Mathilda är annorlunda jämförd med den Ella har. Min tro är nu att Ellas två tavlor är originalen, målade av R. W. Ekman. Jag tror mig också ha hört att de målades efter branden. Det vore rätt naturligt om de från att ursprungligen ha hängt i det Samuel Werner von Troilska hemmet följt Ottilia och sedan ärvts av mormor Matilda och - före Ella - av moster Brita. Detta gör dessa tavlor till än dyrbarare klenoder. Tavlan med den tonåriga Ottilia, som nu också finns hos Ella, är förmodligen av Ekman också den. Ellas tavlor är liksom vår, med Mathilda och Bertha, osignerade. - Av Otto-Iivari hade Elli också ärvt bl.a. ett exemplar av Otto Meurmans svensk-ryska lexikon.